

Çerçeveleme Kuramı Perspektifinden Uluslararası Basının Türk Ekonomisine Yaklaşımı: Al Jazeera ve BBC Örneği

 Tunahan ERDEM*

* Doktora Öğrencisi,
Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD
tunahanerdem@yandex.com
Orcid ID: 0000-0002-4435-0892

Gönderilme/ Received
28.02.2022

Kabul Tarihi/ Accepted
23.03.2022

Yayın Tarihi/ Published
25.03.2022

Öz

Çalışma Al Jazeera ve BBC’de Türkiye ekonomisini ve döviz kurlarındaki hareketliliği doğrudan konu edinen haberleri çerçeveleme kuramı perspektifinden incelemektedir. Araştırmanın uygulama kısmı iki aşamadan oluşmaktadır. Çerçeveleme araştırmalarında sık kullanılan haber sayıları, başlık türleri, görseller, uzman görüşü kullanımı ve haber retoriği konuları betimsel analiz yöntemiyle birinci kısımda ele alınmıştır. İkinci aşamada ise bir bütün olarak haberlerde yer alan çerçeveler ve temalar içerik analizi yöntemiyle kodlanarak incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre her iki kurumun haberlerinde çerçevelemeye başvurulduğu görülmektedir. Al Jazeera’de yer alan haberler Türk ekonomisini ve döviz kurlarındaki hareketliliği soft bir iyimserlikle karşılamaktadır. Ekonomik krizin olumsuz yanlarına haberlerde yer vermeyerek göz ardı etme yöntemiyle haberler çerçevlenmektedir. BBC’deki haberler ise eleştirel bir tavırla konuyu sunarak hükümet yetkililerini ekonomik krizin sorumlusu olarak ön plana çıkarmaktadır. Bu doğrultuda haberlerde ‘sorumluluk’ ve ‘yoksulluk’ çerçeveleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çerçeveleme, Haber, Al Jazeera, BBC

Kaynak gösterme / To cite this article: Erdem, T. (2022). Çerçeveleme Kuramı Perspektifinden Uluslararası Basının Türk Ekonomisine Yaklaşımı: Al Jazeera ve BBC Örneği. *The Journal of Communication and Social Studies*, 2(1), 43-57. doi:10.29228/itamder.57814

The Perspective of The International Press to The Turkish Economy from The Perspective of Framing Theory: The Case of Al Jazeera and BBC

Tunahan ERDEM*

* Phd Student, Süleyman Demirel University, Graduate School of Social Sciences, Public Relations and Publicity Department, tunahanerdem@yandex.com
Orcid ID: 0000-0002-4435-0892

Gönderilme/ Received

28.02.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

23.03.2022

Yayın Tarihi/Published

25.03.2022

Abstract

In the study, the news about Turkish economy and the fluctuations of exchange rates in Al Jazeera and the BBC, are analyzed from the perspective of framing theory. The research consists of two parts. The number of news, headline types, photos, use of expert opinion and news rhetoric which are frequently used in framing studies, are discussed in the first part with the descriptive analysis method. In the second part, the frames and themes in the news were analyzed by coding with the content analysis method. According to the findings, it is seen that framing is used in the news of both news sites. Al Jazeera news interprets the Turkish economy and the fluctuations of exchange rates optimistically. In Al Jazeera, the news is framed by ignoring the negative effects of the economic crisis. BBC news presents the issue in a critical way and puts the responsibility of the economic crisis on the government. As a result, 'responsibility' and 'poverty' frames were identified in the news.

Keywords: Framing, News, Al Jazeera, BBC

Literatür

Çerçeveleme, kavramın etimolojisinden anlaşıldığı üzere iletişim esnasında aktarılan ‘anlam’a getirilen kısıtlama, yönlendirme ve belli bir perspektif kazandırma sürecini ifade eder. Günlük yaşamda doğal ve sosyal olmak üzere iki farklı çerçeve türünün olduğu düşünülmektedir. Doğal çerçeveler insan müdahalesinin olmadığı, yönlendirilmeyen, kendi self determinizmi içinde oluşan çerçevelerdir ve fen bilimlerinde kendine yer bulur. Sosyal çerçeveler ise amaçlı bir insan müdahalesi ile gerçekleşir ve olaylar hakkında bir arka plan ve anlayış sunar. Örnekle açıklamak gerekirse, bir raporda verilen hava durumunda doğal çerçeveler bulunurken, hava durumunu bildiren haber bülteninde sosyal çerçevelere rastlanır (Goffman, 1974, s. 21-23). Bu çalışmanın konusu itibarı ile çerçeve ve çerçeveleme kavramları sosyal anlamıyla ele alınmaktadır.

Genel hatlarıyla çerçeveleme, iletişim esnasında anlamın üretimi ve aktarılması sürecinde gerçekleştirilen bir vurguya işaret etmektedir. Aktarılan bilgi ve anlamın belirli yönlerinin ön plana çıkarılıp diğerlerinin görmezden gelinmesi ya da bilginin bir kategori etrafında yorumlanarak kalıplanması çerçeveleme olarak görülebilir. Vliegthart (2012, s. 937), genel anlamıyla çerçevelemeyi bilinçli ya da bilinçsiz tüm sosyal aktörler ve bireyler tarafından yapılan bir faaliyet olarak ifade etmektedir. Entman’a (1993, s. 52) göre çerçeveleme, iletişimsel bir metinde gerçekliğin belirli yönlerini seçerek onları daha belirgin hale getirmektir. Çerçevelerin dört fonksiyonu bulunmaktadır; Sorunları tanımlamak, nedenleri teşhis etmek, ahlaki değerlendirmede bulunmak ve çözüm önerisi sunmak. Çerçeveselenen haberler öncelikle konuyla ilgili bir sorun tespit eder. Sorunun nedenlerini ve sorumlularını belirler. Haber konusu ya da olay hakkında yargıda bulunur. Ardından kendi perspektifinden bir çözüm önerisi ortaya atar.

Çerçeveleme teorisinin temel varsayımı, bir konunun çeşitli perspektiflerden değerlendirilmesinin, bu perspektiflere bağlı olarak birden fazla değer alabilmesinin ve o konu hakkında farklı çıkarımlar yapılmasının mümkün olduğudur. Daha basit ifadeyle bu varsayım, bir konunun yorumlanarak farklı anlamlara gelecek şekilde evrilebilme potansiyelidir. Çerçeveleme ise bir konu hakkında insanların farklı kavramsallaştırmalar yoluyla yeniden yönlendirilmesi sürecine işaret etmektedir. Bir olayın ya da konunun anlatımındaki küçük değişiklikler bazen büyük fikir değişikliklerine neden olur. Örneğin, bir grubun miting düzenlemesine izin verilip verilmeyeceği sorulduğunda, sorunun başında “ifade özgürlüğünün önemi göz önüne alındığında” cümlesi varken katılımcıların 85% oranında lehte cevap verdiği; “şiddet riski göz önüne alındığında” cümlesi varken ise bu oranın 45% olduğu bildirilmiştir. (Chong ve Druckman, 2007, s. 104). Cevaplardaki, soru metninde yer alan ifade değişikliklerinin neden olduğu, bu denli farklılık çerçeveleme etkisi olarak açıklanabilir.

Çerçeveleme sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde değişik bakış açılarıyla çalışmalara konu olmaktadır. Sosyoloji literatüründe Ervin Goffman (1974) tarafından kaleme alınan *Deneyimin Organizasyonu Üzerine Bir Deneme:*

Çerçeve Analizi adlı eser çerçeveleme konusunda ilk kapsamlı çalışma olarak kabul edilmektedir. Çerçevelemeye makro bakış açısıyla yaklaşan yazara göre çerçeveler, dünyanın gündelik karmaşasını azaltmaya yardımcı olarak insanların dünyayı anlamlandırmasını sağlayan faydalı araçlardır.

Psikoloji literatüründe ise Kahneman ve Tversky tarafından 1984'te yapılan ampirik bir araştırma milat olarak görülmektedir (De Vreese ve Lecheler, 2016, s. 1). Çalışmada (Kahneman ve Tversky, 1984), çerçevelemenin karar alma ve tercih etme süreçlerine etkisi incelenmektedir. Bir bilginin olumlu ya da olumsuz biçimde çerçevenmesinin karar alma sürecini etkilediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bir konudaki tercihlerin değişmezliğinin, konu hakkında farklı çerçevelemeler yapılarak test edilmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda çalışma, çerçevelemeyi hem karar alma ve tercih süreçlerini etkileyen bir faktör, hem de kararların değişmezliğini test eden bir araç olarak konu edinmektedir.

Çerçeveleme kuramı, genel olarak iletişim bilimlerinde, özel olarak da kitle iletişiminde haber metinlerinin analizi için yol gösterici bir teori haline gelmektedir. Kitle iletişimi açısından çerçeveleme, siyasi konuların nasıl sunulduğu ile ilgilidir. Çerçeveleme konusunda sıklıkla atıf yapılan araştırmalar komşu disiplinlerden geliyor olsa da çerçeveleme kuramı kitle iletişim araçlarındaki mesajları incelemek için özellikle uygundur. Çünkü çerçeveleme, araştırmacıya kitle iletişim araçlarının muhtevasını sistematik olarak analiz etme ve mesajlardaki yönlendirici çerçeveleri tanımlama imkanı sunar. Ayrıca gündem belirleme gibi diğer kitle iletişim teorileriyle etkileşerek medyanın kitle üzerindeki etkilerini ortaya çıkarma konusunda yardımcı olur (Vliegthart, 2012, s. 937).

Siyasal iletişimde çerçeveleme, politikacıların halkı ikna etmek için başvurdukları ve hem birbirleriyle hem de haberi hazırlayan gazetecilerle rekabete girdikleri bir etki aracıdır. Çerçeveler siyasi iktidarın uygulanmasında önemli rol oynar ve bir haber metnindeki çerçeveler iktidarın damgasıdır. Bu haberler, hükmedebilmek için rekabet eden aktörlerin kimliğini kaydeden metinlerdir (Entman, 1993, s. 55).

Medya, izleyici ile dış dünya arasında bir arabulucudur ancak bilgiyi ya da mesajı ileten salt bir aktarım aracı değildir. Medya olayların boyutlarını, izleyiciye ulaşmadan önce bir dizi filtreden geçirerek bilgiye belirli formlar kazandırır. Çerçeveleme, medyanın bilgiyi izleyiciye ulaştırma sürecinde dönüştürdüğü anlam formlarına odaklanır. Haberler belirli çerçevelerle izleyiciye ulaşır. İzleyicilerin haberi anlayışı ise bireyseldir ve içsel zihin yapılarından, kişisel çerçevelerle gerçekleşir. Haberlerdeki iletişim çerçeveleri ile izleyicideki düşünce çerçevelerinin örtüşmesi için gazeteciler ile izleyiciler arasında ortak bir kültürel çerçevenin olması gerekir (Gavilan, 2011, s. 50-52).

Haber metinleri yerleştirme, tekrar ya da ortak kültürel sembollerle ilişkilendirme yoluyla bilginin bazı yönlerini daha belirgin hale getirir. Bunu yaparken diğer yönleri arka plana atılır, gizlenir ya da örtük biçimde verilir. Çerçeveler her zaman metne eklenen şeyler değildir. Çoğunlukla, atlanan ve görmezden gelinen yönler de çerçeveleme olarak kabul edilir ve bunlar okuyucuyu yönlendirmede eklenenler kadar etkili olabilir. Haberlere eklenen

çerçeveler okuyucunun kültürel çerçevesi ile uyumlu olduğu ölçüde etkili olur (Entman, 1993, s. 53).

Chong ve Druckman'a göre siyaset bilimi ve iletişim alanındaki çalışmaların büyük bir kısmı politikacılar, medya kuruluşları ve çıkar grupları gibi üst sınıfların iletişimindeki çerçevelerin, vatandaşların düşüncesindeki çerçeveleri ve onların tutumlarını nasıl etkilediğini konu edinmektedir (2007, s. 109). Doğası itibarı ile sosyal bilimlerin hemen her alanında kendine yer bulan çerçeveleme kavramı, iletişim bilimlerinde daha çok haber metinleri üzerinde nasıl uygulandığı ile dikkat çekmektedir. Bu çalışmada da Türkiye ekonomisindeki kur hareketliliğinin yabancı basında nasıl sunulduğu çerçeveleme kuramı perspektifinden incelenmektedir.

Araştırma Soruları

Araştırma, aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır;

1. İlgili haberlerde çerçeveleme var mıdır?
2. İlgili haberlerde yer alan çerçeveler nelerdir?
3. İlgili haberlerde yer alan çerçeveler açısından BBC ve Al Jazeera arasında fark var mıdır?
4. BBC ve Al Jazeera'de yer alan haberlerde çerçeveleme açısından hangi farklılıklar bulunmaktadır?

Yöntem

Çalışmanın amacı, 2021 yılı Aralık ayında Türk Lirası'ndaki değer kaybı ve kazanımı ile bu süreçteki ekonomik hareketliliğin yabancı basına yansımalarını çerçeveleme teorisi açısından incelemektir. Karşılaştırmalı bir analiz yapabilmek için amaçlı örneklem yöntemine istinaden, biri Batı menşeli BBC ve diğeri Doğu menşeli Al Jazeera olmak üzere iki haber ağı örneklem seçilmiştir. Seçilen haber ağlarının web sitelerinde döviz kurlarındaki hareketliliğin en yoğun olduğu 15 Aralık 2021-31 Aralık 2021 tarihleri arasında yayınlanmış, *Türk lirasının değerini ve Türk ekonomisini doğrudan konu alan haberler* araştırmanın veri setini oluşturmaktadır. Web sitelerin taranması neticesinde BBC'de 12 ve Al Jazeera'da 15 olmak üzere toplam 27 haber tespit edilmiştir.

Nitel bir araştırma olan bu çalışmanın uygulama kısmı iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışmada daha önce belirlenmiş temalar altında kodlamaların yapıldığı **betimsel analiz** yöntemi ile, veri setinde yapılan kodlamalar neticesinde üst temaların elde edildiği **içerik analizi** yöntemi (Aziz, 2017, s. 129) birlikte kullanılmıştır. Birinci aşamada betimsel analiz yöntemiyle incelenen haberler, dört temel parametre esas alınarak değerlendirilmiştir. Bu parametreler kullanılan görseller, başlık, haberin retorisi ve başvurulan uzman görüşleridir. İkinci aşamada ise içerik analizi yapılarak haberler kodlanmış ve üst temalar/çerçevelerin varlığı incelenmiştir. Kodlanan haberler kategorize edilmiş, elde edilen çerçeveler doğrudan alıntılara ve kodlara yer verilerek açıklanmıştır.

Bulgular

İlgili web siteleri yöntem kısmında detayları anlatıldığı şekilde taranarak BBC'de 12 ve Al Jazeera'de 15 olmak üzere toplam 27 haber tespit edilmiştir. BBC'de yayınlanan 12 haberden 3'ü yazılı, 9'u ise video haberden oluşmaktadır. Al Jazeera'deki haberlerin ise tümü yazılı haberlerdir. BBC'de yer alan haberlerin büyük bölümünün video haberlerden oluşmasının konuların çerçevelenmesiyle doğrudan bir ilgisi olmayıp, ilgili kurumun habercilik anlayışı ve tekniğiyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iki web sitesinde haber türündeki farklılaşmada çerçeveleme etkisine rastlanmamıştır. Aşağıdaki tabloda haber sayıları ve türleri yüzdeler olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Haber Türlerinin Dağılımı ve Toplam Haber Sayısı

	Video Haberler	Yazılı Haberler	Toplam Haber Sayısı
Al Jazeera	%0 (0)	%100 (15)	15
BBC	%75 (9)	%25 (3)	12

1. Haber Görsellerinin Niteliği

İncelenen haberlerdeki görsellerin olumlu, olumsuz ve nötr olarak kategorize edilebilecek üç farklı nitelikte olduğu görülmektedir. Al Jazeera'de yayınlanan haberlerde kullanılan görsellerin yüzde 53'ü olumlu, yüzde 13'ü olumsuz çağrışım yapmakta ve yüzde 33'ü nötr fotoğraflardan oluşmaktadır. BBC'de ise görsellerin yüzde 58'i olumsuz ve yüzde 42'si nötr iken olumlu çağrışım yapan bir görsel yer almamaktadır.

Tablo 2. Haberlerde Kullanılan Görsellerin Niteliğine Göre Dağılımı

	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Toplam
Al Jazeera	53% (8)	13% (2)	33% (5)	99% (15)
BBC	0	58% (7)	42% (5)	100 (12)

Kullanılan görsellerin seçiminde iki web sitesinde farklılaşma olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır. Görsellerin haberin içeriğinden önce okuyucuya ön fikir verdiği ve algı oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, buradaki haber görsellerinin bilinçli bir tercih ile konuyu çerçeveleme amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Al Jazeera’de yayınlanan haberlerde kullanılan fotoğraflar daha çok Türk Lirası banknotları, Türk bayrağı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan resmi ve bunların birlikte kullanıldığı görsellerden oluşmaktadır. BBC’de ise ağırlıklı olarak döviz bürosu resimleri ve döviz kuru ekranları, geleneksel çarşı/pazar resimleri, alışveriş yapan insanlar, fiyat etiketi gibi görseller kullanılmaktadır. Aşağıda verili örnekte iki haber sitesinin aynı konudaki haber için kullandığı fotoğraflardaki farklılık bu durumu daha iyi açıklamakta ve haberlerde yer alan görsellerin yarattığı çerçeve etkisini göstermektedir. Al Jazeera’de güçlü bir para birimi algısı uyandıran yeni ve parlak görümlü TL banknotlarının görüntüsü kullanılırken, BBC’de bir döviz bürosu önünde yüksek kurları gösteren elektronik ekran yanında üzgün ve ağlamaklı bir kadın fotoğrafı kullanılmıştır.

Şekil 1: Al Jazeera (solda) ve BBC’de (sağda) kullanılan haber fotoğraflarından örnekler

2. Haber Başlıkları

Haberlerde kullanılan başlıklar tıpkı görseller gibi içerikten önce okuyucuya fikir veren ve konu hakkında ilk intibayı oluşturan unsurlardır. Bu çalışmada elde edilen bulgular haber başlıklarının incelenen iki web sitesinde anlamlı bir fark oluşturacak nitelikte ayrıştığını göstermektedir. Haber başlıklarının türü, retorikine göre kategorize edilerek aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Al Jazeera’deki haber başlıklarının yüzde 40’ı açıklayıcı, yüzde 33’ü sorgulayıcı/yorumlayıcı ve yüzde 27’si sorumluluk yükleyici türdedir.

BBC’de ise yüzde 42 açıklayıcı, yüzde 42 eleştirel ve yüzde 17 sorgulayıcı/yorumlayıcı başlık türleri yer almaktadır. Her iki web sitesinde de destekleyici başlık türüne rastlanmamıştır.

Tablo 3. Haberlerde Kullanılan Başlıkların Türüne Göre Dağılımı

	Al Jazeera	BBC
Açıklayıcı	40% (6)	42% (5)
Eleştirel/Olumsuz		42% (5)
Destekleyici		
Sorgulayıcı/Yorumlayıcı	33% (5)	17% (2)
Sorumluluk Yükleyici (+/-)	27% (4)	

Başlıklar tek başına haberi çerçeveleyebilen önemli bir unsurdur. Günümüzdeki hızlı haber okuma alışkanlıkları dikkate alındığında başlıklar, haber içeriğinden bağımsız olarak okuyucuyu yönlendirme potansiyeline sahiptir. Öyle ki içeriği olumlu veya nötr olan bir haberin başlığı olumsuz çağrışımlar yapacak şekilde yazılmış olabilmektedir. Bazı haberlerde bunun tersi durumların olduğu da görülmektedir. Araştırmanın veri setinden seçilen aşağıda verili başlıklar, başlıkların dilinin yönlendirici ve çerçeveleyici etkisini göstermesi açısından örnek teşkil etmektedir.

Açıklayıcı haber başlığı:

“Faiz indiriminin Ardından Türk Lirası’nda Kriz Tırmanıyor” (Al Jazeera) *“Kurtarma Planı Sonrası Türk Lirası Yükselmeye Devam Ediyor”* (Al Jazeera) *“Yeni Planın Açıklanmasının Ardından Türk Lirasının Geri Dönüşü”* (BBC)

Sorgulayıcı haber başlığı:

“Türkiye’nin Kur Çakılması Neden Erdoğan’ı Endişelendirmiyor” (BBC)
“Türkiye’de Üst Üste Dördüncü Kez...Türk Lira’sındaki Değer Kaybına Rağmen Faiz İndiriminde Neden Israr Ediliyor?” (Al Jazeera)

Sorumluluk yükleyici haber başlığı:

“Erdoğan’ın Açıklamalarının Etkisiyle Türk Lirası’nda Güçlü Tırmanış” (Al Jazeera)

“Türk Lirası Erdoğan’ın Faizlerin Düşürülmesi Israrı Nedeniyle Yeni Bir Dip Seviyeye İndi” (Al Jazeera)

3. Haber Retoriği

Bu bölümde haberlerin genel görüntüsü ve retoriği incelenmektedir. Veri setindeki haberler birkaç kez okunarak başlığıyla, görselleriyle, içeriğiyle, üslubuyla ve diğer tüm unsurlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmiş ve her haber olumlu, olumsuz ve nötr olma durumuna göre kategorize edilmiştir.

Bazı haberlerin görseli ya da başlığı tek başına ele alındığında haberin bütününden farklı bir kategoride değerlendirilebilmektedir. Söz gelimi bir haberin görseli yukarda olduğu gibi tek başına incelendiğinde olumlu çağrışım yapan görsel kategorisinde iken, haberin genel yapısı olumsuz olabilmektedir. Dolayısıyla bu kısımda, bir bütün olarak haberin okuyucuda bıraktığı intiba esas alınmıştır. Al Jazeera’de yayınlanan haberlerin yüzde 60’ı olumlu, yüzde 13’ü olumsuz, yüzde 27’si nötrdür. BBC’de yer alan haberlerin ise yüzde 50’si olumsuz ve yüzde 50’si nötr iken olumlu retoriğe sahip haber bulunmamaktadır.

Tablo 4. Haberlerin Retoriğine Göre Dağılımı

	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Toplam
Al Jazeera	60% (9)	13% (2)	27% (4)	15
BBC	0	50% (6)	50% (6)	12

4. Uzman Görüşleri

Haberlerde uzmanların ve konuya taraf kişi ya da kurumların görüşlerine yer verilmesi haberlerin inandırıcılığını ve etkinliğini artırmaktadır. Bununla beraber uzman görüşleri konunun belli bir yönünü ön plana çıkarmak, okuyucu algısını yönlendirmek ve haberi çerçevelemek için de kullanılmaktadır. Genellikle habere konu taraflardan birini destekleyen ya da haber konusunun bir boyutunu ön plana çıkaran bu yöntem, diğer taraf ve boyutları arka plana atarak önemsizleştirmektedir. Ekonomi ve döviz kuru haberlerinin incelendiği bu çalışmanın konusu itibarı ile metinlerde görüşlerine rastlanılan uzman ve taraflar hükümet yetkilileri, vatandaşlar ve ekonomistlerden oluşmaktadır. Her iki haber sitesinde yer verilen uzman/taraf görüşlerinin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Haberlerde Başvurulan Uzman Görüşü Türüne Göre Dağılımı

	Hükümet Yetkilileri	Ekonomistler	Vatandaşlar
Al Jazeera	53% (8)	27% (4)	0
BBC	42% (5)	25% (3)	33% (4)

5.Haberlerde Tespit Edilen Çerçeveler

Bu bölümde içerik analizi yapılarak haberlerin kodlanmasıyla elde edilen üst temalar ve çerçeveler ele alınmaktadır. Haber metinleri üzerinde tespit edilen kodlar ve doğrudan alıntılar aşağıda gösterilmektedir. Çalışmada 2 haber çerçevesi tespit edilmiştir.

5.1.Sorumluluk Çerçevesi

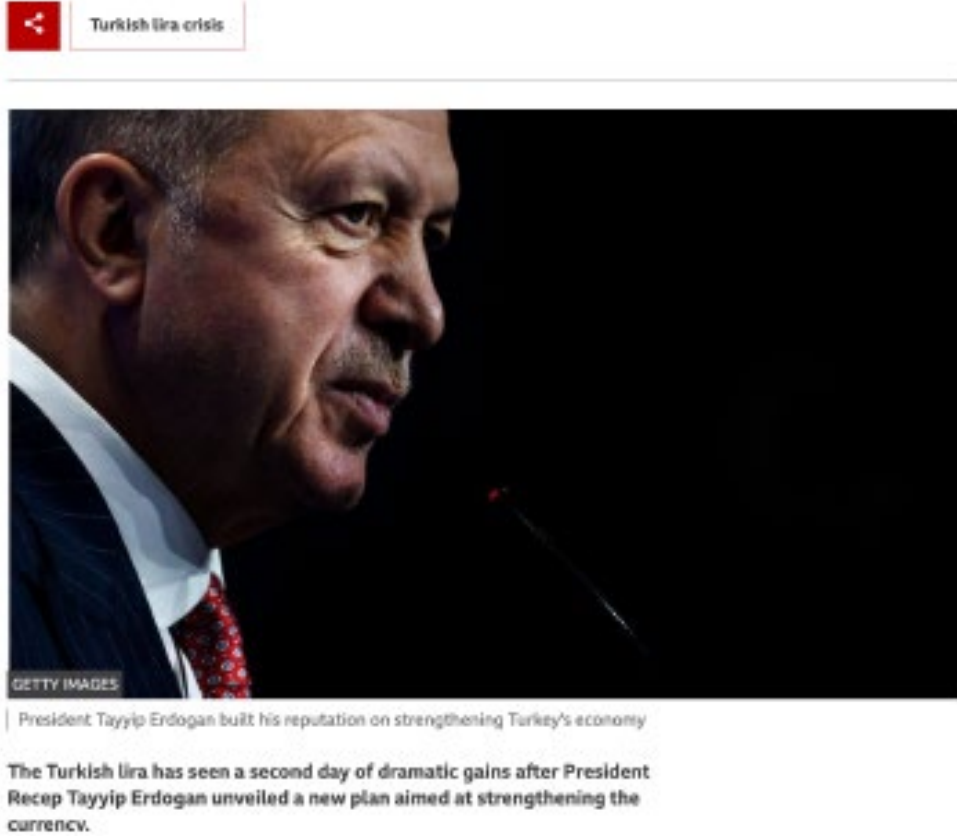
Al Jazeera ve BBC’de yer alan haberlerin satır araları incelendiğinde büyük bölümünün, belirli bir kişi ya da odağı haberin merkezine yerleştirdiği görülmektedir. Haberlerde merkeze alınan bu kişi ya da odak Türkiye’deki ekonomik krizin ve döviz kurlarındaki dalgalanmanın tek sebebi gibi sunulmaktadır.

Al Jazeera’de haberlerin merkezinde daha çok hükümet yetkilileri, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve dış güçler yer almaktadır. Ancak Al Jazeera’de yer alan haberlerin konuya genel yaklaşımı olumlu ve nötr olduğu için sorumluluk yükleme tarzı da bu minvaldedir. Dolayısıyla ekonomideki olumlu yanlar Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın başarısı olarak yorumlanmakta, olumsuz yanlar ise daha sonra gerçekleştirilecek olan başarılar için bir hazırlık süreci olarak görülmektedir. Al Jazeera’de yer alan *“Türk Lirası’nı Kurtarmak İçin Erdoğan’ın Ekonomi Planı Nasıl İşliyor, Bu Yeni Bir Türk Mucizesi mi?”* başlıklı haberde alınan tedbirler sonucunda Türk Lirası’nın değer kazanımının **Erdoğan’ın çizdiği yol ve ekonomik model üzerinde yürünmesi sayesinde gerçekleştiği** ifadesine yer verilmektedir. Aynı web sitesinde yer alan *“Türk Lirası Erdoğan’ın Faizlerin Düşürülmesi İsrarı Nedeniyle Yeni Bir Dip Seviyeye İndi”* başlıklı haberde ise Dolar’ın 17 Lira’yı geçmesi **Erdoğan’ın alışılmadık ekonomi anlayışı nedeniyle faizlerin indirilmesi sonucunda TL’nin dip seviyelere inmesi** olarak değerlendirilmekte ve **52% değer kaybıyla 2021’nin Türk ekonomisi için en kötü yıl olduğu** belirtilmektedir. Al Jazeera’de yer alan başka bir haber ise mevcut ekonomik durumun sorumluluğunu hemen her alanda bir atılım ve ilerlemenin eşiğinde olan Türkiye’yi engellemek isteyen dış güçler ve menfaat gruplarına yüklemektedir. Türk bayrağı, TL banknotları ve Erdoğan resimlerinin olduğu bir fotoğrafla yayınlanan *“Türk Lirası Krizi..Bir Atılımın Eşiğinde miyiz?”* başlıklı, TL’nin döviz karşısında dramatik düşüşü ve ardından alınan yeni kararlarla sürpriz yükselişinin hikaye edildiği oldukça uzun olan bir dosya haberde, Türk ekonomisinde meydana gelen kötüleşme ve TL’deki değer kaybının arka planına ışık tutulmaya çalışıldığı görülmektedir. Siyasi ve harici nedenlerin ekonomiye etkisinin tartışıldığı bu haberde **Türkiye’nin Arap Baharı sürecini desteklemesi, bölgesel problemler ve Körfez Krizi’ndeki tutumu, Libya ve Somali’deki askeri varlığı, Karabağ Savaşı’nda Azerbaycan’ı desteklemesi, Doğu Akdeniz’deki sorunlar, S-400 krizi, 2020’den bu yana enerjide bağımsızlık arayışı ve bulduğu gaz rezervleri nedeniyle Türk ekonomisinin dış güçlerin hedefinde olduğu** ifade edilmektedir. Aynı haberde ekonomideki bozulmaların sorumluluğu iç siyasetteki dengelere ve muhalefetin tutumuna yüklenmektedir. **Erken seçim çağrıları ve İstanbul Havalimanı, Kanal İstanbul, köprüler gibi büyük projelerin gereksiz olduğu yönündeki telkinlerin siyasi belirsizliklere neden olduğu** ifade edilmekte ve **tüm bunların ekonomiye olan güveni olumsuz etkilediği** belirtilmektedir.

BBC’deki haberlerin sorumluluk yüklediği odak ise genellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan olmaktadır. *“Türkiye’nin Kur Çakılması Neden Erdoğan’ı Endişelendirmiyor”* başlıklı haberde **Türk Lirasının 45% değer**

kaybettiği ancak, Türkiye'nin uzun süreli liderinin düşük faiz oranlarıyla desteklenen 'ekonomik bağımsızlık savaşını' sürdürmeye devam ettiğine değinilmektedir. Aynı haberde Türk Lirası'ndaki çöküşün basit nedeninin, Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve ihracat potansiyelinin rekabetçi kur seviyeleri ile artırılması için Erdoğan'ın faizleri düşük tutmayı öngören alışılmadık ekonomi politikası olduğu ileri sürülmektedir.

Karanlık bir arka zemin üzerinde Erdoğan'ın gergin bir fotoğrafı ve "Erdoğan itibarını Türkiye ekonomisini güçlendirmek üzerine kurdu" açıklamasıyla birlikte verilen, "Yeni Planın Açıklanmasının Ardından Türk Lirasının Geri Dönüşü" başlıklı bir haberde ise TL'nin değer kazanması yine Erdoğan odağa alınarak açıklanmaktadır. TL'nin değer kazanması gibi Türk ekonomisi için olumlu bir gelişmenin olumsuzluk çağrıştıran sunumu da ayrıca dikkat çekicidir.

Şekil 2: BBC'de, TL'nin değer kazanmasını konu alan bir haberde kullanılan fotoğraf.

Haberde TL'deki değer kazancının, Erdoğan'ın mudilere lira cinsinden tutulan tasarrufların değerini aşındıran enflasyonu telafi etme sözü vermesinin ardından gerçekleştiği ifade edilmektedir.

2. Yoksulluk Çerçevesi

BBC'nin Türkiye ekonomisini doğrudan konu alan haberlerinde yer alan bir diğer çerçeve türü ise yoksulluk çerçevesidir. Çalışmada incelenen haberlerde ekonomik bozulmaların neden olduğu fakirleşmeye ve yoksulluğa vurgu yapılmakta, artan gıda fiyatlarına dikkat çekilmekte ve halkın düştüğü zor durum bir tema olarak ön plana çıkarılmaktadır.

BBC'de bir haberde ülkenin ekonomik durumu esnaf, işletmeci pazarda alışveriş yapan vatandaş gibi farklı kesimlerle yapılan röportajlara yer verilmektedir. Bu röportajlarda fotoğrafı da verilen bir vatandaşın **aylık gelirin temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı, gıda fiyatlarının çok yükseldiği** ifadeleri aktarılmıştır. Yine **bir meyve üreticisinin artan üretim maliyetleri ve vatandaşın düşen alım gücü nedeniyle iş yapamaz hale geldiğini** söylediği belirtilmektedir. Aynı haberde artan fiyatlara örnek olarak **bir markette margarine gelen zam eski ve yeni fiyat etiketleri paylaşılarak halkın yoksulluğa düştüğüne** değinilmektedir. *'Kızgın Genç Türkler'* alt başlığıyla oluşturulan haber bölümünde sosyal medyada yoksulluk, fakirleşme ve ekonomik durumdan şikayetçi olan kullanıcıların paylaşımlarına yer verilmiştir: **"Hükümetten hiç memnun değilim, bu ülkede kendim için bir gelecek göremiyorum."** (BBC, *Why Turkey's currency crash does not worry Erdogan*).

Al Jazeera'de ise ekonomik bozulma, döviz kurlarında yükselme gibi konulara sıklıkla değinilmesine rağmen haberlerin yoksulluk temasıyla çerçevesizlenmesine rastlanmamıştır. Al Jazeera'de yayınlanan haberler ekonomik gidişatı daha çok ülkede yatırımları olan yabancılar açısından ve makro ekonomik perspektiften değerlendirmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Yabancı basında Türk ekonomisini ve kur hareketliliğini konu edinen haberlerin çerçeveleme kuramı perspektifinden incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular, siyasi haberlerdeki yoğunlukta olmasa da ekonomi gibi teknik bir konuda bile haberlerin çerçevesizlendiğini göstermektedir. Okuyucuyu yönlendirmek, etkilemek, ikna etmek veya belli bir konuda algı oluşturmak amacıyla metne bilinçli bir müdahale ile eklenen çerçeveler daha çok siyasi haberlerde dikkat çekmektedir. Ancak yüksek etkinlik düzeyi ve algı oluşturma potansiyeli nedeniyle hemen her alanda çerçeveleme görülmektedir.

Her iki sitede yer alan haberlerde çerçevelemeye başvurulduğu görülmektedir. Fakat çerçeveleme amacının ve bu doğrultuda kullanılan tekniklerin farklılaştığı söylenebilir. 15 haberin yer aldığı Al Jazeera ile 12 haberin bulunduğu BBC arasında haber sayıları açısından anlamlı bir fark görülmemektedir. Haber sayılarının birbirine yakınlığı her iki sitenin de mevzu bahis konuya eşit ilgiyle yaklaştıklarına işaret etmektedir. BBC'deki haberlerin 75%'i video haberlerden oluşurken Al Jazeera'deki haberlerin tümünün yazılı haberlerden oluşmasının çerçeveleme amacı taşımadığı, kurumların yayıncılık anlayışındaki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Al Jazeera’de kullanılan görsellerin yarısından fazlası olumlu ve sadece yüzde 13’ü olumsuzdur. BBC’de ise görsellerin yarısından fazlası olumsuzken, olumlu çağrışım yapan görsele rastlanmamıştır. Dolayısıyla görsel kullanımı tek başına değerlendirildiğinde her iki sitenin haber çerçevelemesinde birbirine zıt yaklaşımlar görülmektedir. Başlıkların çerçeveleyici etkisindeki tablo da görsel kullanımıyla benzerlik göstermektedir. Al Jazeera’de olumsuz bir başlık yer almazken, BBC’deki başlıkların yüzde 42’si olumsuz içeriğe sahiptir. Başlıklar ve görsel kullanım tarzı karşılaştırıldığında her iki sitede yer alan haberlerde de çerçevelemeye başvurulduğu görülmektedir. Fakat çerçeveleme amacının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Al Jazeera haberlerinin konuya yaklaşımı daha soft ve ılımlı iken BBC haberlerinin daha sert ve muhalif olması dikkat çekmektedir. Mezkûr haber ağlarının yarı devlet kurumları olduğu düşünüldüğünde, her iki kurumun çerçeveleme yaklaşımının ait oldukları ülkelerin Türkiye’ye bakış açılarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Haberler tüm unsurlarıyla bir bütün olarak değerlendirildiğinde, haber retoriklerinin Al Jazeera’de yüzde 60 olumlu ve yüzde 13 olumsuz olduğu; BBC’de ise yüzde 50 olumsuz, yüzde 50 nötr olduğu ve hiç olumlu haberin yer almadığı tespit edilmiştir. Bir diğer çerçeveleme tekniği olan uzman görüşü kullanımı her iki sitede bulunan haberlerde yer almaktadır. Haberlerde görüşlerine yer verilenler hükümet yetkilileri, ekonomistler ve vatandaşlardan oluşmaktadır. Bu üç kesimden hükümet yetkilileri ve ekonomistlerin görüşlerinin haberlerde yer alma oranı her iki sitede de benzerlik göstermektedir. Buna mukabil BBC’de Al Jazeera’den farklı olarak haberlerde 30% oranında vatandaş görüşlerine yer verilmektedir. BBC’de çalışmanın inceleme alanı olan ekonomi ve döviz kurlarının sonuçlarından en çok etkilenen kesim olarak sıradan vatandaşların görüşlerine yer verilmesi kurumun eleştirel haber tarzını teyit etmektedir.

Çalışmanın ikinci kısmında yapılan içerik analizi sonucunda haberlerde iki tematik çerçeve tespit edilmiştir. “Sorumluluk” ve “Yoksulluk” çerçeveleri olarak isimlendirilen bu temalar haberlerde yer alan temel odak noktalarına işaret etmektedir. Sorumluluk çerçevesi, haberlerin ekonomik durumu ve döviz kurlarındaki artışın mesuliyetini yüklediği kesimlere işaret etmektedir. Al Jazeera ve BBC’de yer alan haberlerin sorumluluk yüklediği ortak nokta Cumhurbaşkanı Erdoğan’dır. Ancak mevcut ekonomik durumu bir çöküş olarak algılayan BBC ile yakında gerçekleşecek bir atılımın arefesi olarak okuyan Al Jazeera’nin farklılaşan bakış açısı sorumluluk yükleme şekline de yansımaktadır. Al Jazeera’de atılacak adımların ve gerçekleştirilecek başarıların planlanması sorumluluğu ile yüklenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, BBC’de ekonomik bozulmanın müsebbibi olarak sunulmaktadır.

Tespit edilen bir diğer çerçeve ise “Yoksulluk” çerçevesidir. BBC’de bulunan haberlerde ekonomik durum daha çok artan gıda fiyatları, hayat pahalılığı, geçim zorluğu, düşen alım gücü, vatandaşların günlük yaşamında karşılaştığı sorunlar üzerinden aktarılmaktadır. Al Jazeera’deki haberlerde ise gündelik problemlere ve yoksulluk temasına değinilmemektedir. Al Jazeera’de haberler ekonominin siyasete etkisi, seçim, dış ilişkiler, enerji stratejileri gibi makro perspektiften yorumlanmaktadır. Al Jazeera’nin yaklaşımında Katar’ın ve diğer bölge ülkelerinin Türkiye’de bulunan yatırımları nedeniyle Türkiye’deki

ekonomik gelişmeleri yakından takip etme refleksinin etkili olduğu düşünülmektedir. BBC'nin ise daha çok ekonominin siyasetle ilişkisine odaklandığı, ekonomik gelişmeleri bir seçim ve iktidar mücadelesi aracı gibi görerek bunun üzerinden örtülü hükümet eleştirisi yaptığı söylenebilir.

Bu bağlamda her iki sitede yer alan haberlerde çerçevelemeye rastlandığı söylenebilir. BBC'deki çerçeveleme haber metninde doğrudan gündelik sorunları ön plana çıkarmak şeklinde iken, Al Jazeera'de bu kısım görmezden gelinerek ve yok sayılarak çerçeveleme yapılmaktadır. Çerçevelerin sadece metne eklemeler yapılarak değil aynı zamanda yok sayarak ve görmezden gelerek de yapıldığını belirten Entman'ın (1993, s. 53) görüşleri ışığında her iki haber sitesinin kendi amaçları ve perspektifleri doğrultusunda çerçeveleme tekniklerine başvurduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Al Jazeera'deki haberlerde tespit edilen çerçevelerin tamamının bilinçli bir müdahale ile gerçekleştiğini söylemek pek mümkün değildir. Bu çerçevelerden *bir kısmının* Al Jazeera'nin konumu nedeniyle sahip olduğu kurumsal kimlik ve hafızanın doğal sonucu olarak ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Buna karşın BBC'deki çerçevelerin ön plana çıkarma ve vurgulama şeklinde olması belirli bir algı oluşturma gayesiyle haberlerin dizayn edildiği fikrini oluşturmaktadır.

Ekonomi haberlerinde teknik içeriğin yoğunluğu nedeniyle sosyal çerçevelerin tespit edilmesinin zorlukları bulunmaktadır. Çerçeveleme kuramı açısından daha kapsayıcı ve açıklayıcı bir değerlendirme için daha geniş ve yorumsayıcı veriler üzerinde araştırma yapmak gerekmektedir. Bu anlamda sonraki çalışmalarda haberlere ek olarak, ilgili haber ağlarında teknik içeriği daha az olan, sosyal analiz niteliğindeki makaleler inceleme konusu edilebilir. Yorumsayıcı analizlerin yer aldığı bu makalelerin haberlere oranla çerçevelemeye ilişkin daha fazla veri içerdiği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Aziz, A. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Chong, D., & Druckman, J. N. (2007). Framing theory. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 10, 103-126.
- Daniel, K., & Tversky, A. (1984). Choices, values, and frames. *American Psychologist*, 39(4), 341-350.
- De Vreese, C. H., & Lecheler, S. (2015). Framing theory. *The international encyclopedia of political communication*, 1-10.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390-397.
- Gavilán, M. T. N. (2011). Framing the news: from political conflict to peace. How the Framing Theory and Political Context Model can enhance the peace journalism model. *Journal of Latin American Communication Research*, 1(2), 48-61.

- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1984). Choices, values, and frames. *American Psychologist*, 39(4), 341–350.
- Vliegthart, R. (2012). Framing in mass communication research—An overview and assessment. *Sociology Compass*, 6(12), 937-948.